

Tarbimisjärgsed tekstiilivood:

saadud õppetunnid + juhised omavalitsustele

29. september 2023

Edukas tekstiilikäitus Euroopas nõuab pidevaid ja usaldusväärseid andmeid, selgeid riikliku tasandi juhiseid ning tihedat koostööd omavalitsuste ja tekstiilikäitlejate vahel. Alati pole laitmatud juhised ja kvaliteetsed andmed kättesaadavad, kuid omavalitsustel tuleb juba praegu tegutseda, et valmistuda tekstiilide eraldi kogumiseks 2025. aastast ning laiendatud tootjavastutuseks üle Euroopa.

Selles dokumendis on peamised õppetunnid ning lihtsad tegevusjuhised omavalitsustele ja nende partneritele. Dokument on koostatud viimase 12 kuu jooksul, mil Saku ja Lääne-Harju omavalitsused tegid koostööd Humana ja TEXroadiga, et parandada tekstiiliringlust Eestis. Lisatud on ka Hollandi kogemustest saadud teadmisi.

Uued tekstiilidega seotud kohustused

2023. aasta juulis Eli jäätmete raamdirektiivi kohta tehtud muudatusettepanekutes pööratakse suurt tähelepanu tekstiilijäätmete käitlusele ja kutsutakse üles looma laiendatud tootjavastutuse ühtlustatud süsteemi kõigis liikmesriikides. Kavandatud muudatustega pannakse tekstiiltooteid turule viivatele ettevõtjatele suur vastutus, sealhulgas tootjavastutusorganisatsioonide loomine, tekstiilikäitluse korraldamine ja süsteemi rahastamine.

Euroopa Liidu hetkel muutmisel olev jäätmete raamdirektiiv, aga näiteks ka Hollandi ja Prantsuse tekstiilivaldkonna laiendatud tootjavastutuse süsteemid, muudavad kohalikud omavalitsused, jäätmekäitlejad ja tekstiilikogujad tekstiilitaristu lahutamatuks osaks. Meie arvates peaks riiklik tekstiilikäitlussüsteem sisaldama nii avaliku kui ka erasektori tegevusi ja kohaldama süsteemi kohalike olude järgi.

Ametiasutused peavad tagama, et tootjavastutusorganisatsioonid täidavad oma kohustusi ning esitavad tekstiilikäitluse kohta usaldusväärset ja kättesaadavat teavet. Samuti tuleb neil anda selged juhised kohalikele omavalitsustele, kuna omavalitsustel on üldine jäätmekäitus- ja aruandluskohustus ning nad vajavad üksikasjalikku ülevaadet tekstiilisektori erinõuetest ja olemasolevatest võimalustest.

Omavalitsused ei saa oma tegevusega viivitada, isegi kui riiklikud juhised pole veel kättesaadavad. Õnneks on esimeste sammude astumine täielikult omavalitsuste pädevuses ja need tagavad edu.

Esimesed sammud omavalitsustele

- Tehke kindlaks, milline tekstiilikäitlussüsteem teie piirkonnas on.
- Koguge oma piirkonna tekstiilikogujatelt ja -sortijatelt korrapäraselt andmeid mahu ja voo kohta.

Good data is the shortest route to success

Lääne-Harju vald

HUMANA

- Tehke koostööd kogumispartnerite ja teiste omavalitsustega, et arengut kiirendada.
- Kaasake andmeprobleemide lahendamisse ministeeriumid ja muud riigiasutused ning suunake koos riikliku tekstiilikäitlussüsteemi loomist.

Miks on tekstiiliga seotud andmed olulised?

Tekstiil tuleb koguda teistest jätmetest eraldi. Tekstiil on korduskasutuseks ja ringlussevõtuks tehniliselt keerukas materjal ning majandusstiimulid ei ole Euroopas veel piisavalt tugevad, et selle kogumist, korduskasutust ja kiudainete ringlussevõttu märkimisväärselt suurendada. Et süsteem töötaks, tuleb sellesse kaasata ka kodanikud.

Kohalikele omavalitsustele ja kogumispartneritele avaldatakse üha rohkem survet. On vaja kvaliteetseid andmeid, et selgitada välja, millised lahendused töötavad ja millised mitte, teha tõhusaid muudatusi ning mõõta edusamme. See kehtib nii kohaliku kui riikliku tasandi kohta. Toome allpool näiteid.

1. Selleks, et käitlust piirkonnas parandada, tuleb teada tekstiilikogust, mis mõjutab vajaliku taristu olemust ja investeringu suurust:
 - A. see hõlmab kohalikke korduskasutuse ja paranduse teenuseid ning
 - B. töövahendeid ja seadmeid, mis tuleks riigitoetuste puhul esikohale seada.
2. Tootjate poolt laiendatud tootjavastutuse süsteemi tasutud summadega kaetakse otsesed kulud, nagu tekstiili kogumine, sortimine ja laialijagamine. Seega on vaja täpseid andmeid, et:
 - A. luua süsteem, mis vastab kohalikele ja riiklikele tingimustele;
 - B. anda laiendatud tootjavastutuse süsteemi väljamaksete jaoks vajalikke tööendeid tekstiilikäitlustegevuse kohta;
 - C. teha maksusüsteemis vajalikke parandusi sedamööda, kuidas süsteem areneb.
3. Kohaliku tasandi tekstiilivoogude teave aitab teha kindlaks kogumisvõimalused ja probleemid:
 - A. ala- ja ületeenindatud piirkonnad, millega tuleb edaspidi rohkem tegeleda;
 - B. omavalitsused, keda saab tuua teistele eeskujuks;
 - C. mahajäänud omavalitsused, kes võivad vajada arenguks lisatuge.
4. Tulemuslik kogumine saab alguse kodanikest, kes vajavad:
 - A. suuniseid, kuhu, mida ja kuidas panna, et tekstiilijätmeid korduskasutada ning ringlusse võtta;
 - B. selgitusi, mis aitavad kogu ettevõtmises osaleda ja paremaid tarbimisharjumusi omandada.

Tehke olemasolev süsteem kindlaks ja koguge arvandmeid

Omavalitsused ja kogumispartnerid peavad esmalt tegema kindlaks olemasoleva olukorra ning määrama tekstiili põhivoogude kogused. Omavalitsustel on kohustus jäätmeid käidelda. Seega on neil vaja teada tekstiilikäitluse praegust seisust ja seda, mida nad saavad selle valdkonna arendamiseks ära teha. Tekstiilikogujad ja -sortijad peavad tegutsema majanduslikult mõistlikul viisil ning aitama omavalitsustel ja tootjavastutusorganisatsioonidel mõista, milliseid arenguvõimalusi kohalikul tasandil leidub.

1. Omavalitsused peavad tegema kindlaks olemasoleva süsteemi.
 - A. Kui suure hulga tekstiilijäätmete eest nad vastutavad ja kuidas seda mõõdetakse?
 - B. Kes on tekstiilikäitluse osalised ja milliseid tegevusi nad teevad?
 - C. Kus asuvad kogumispunktid?
 - D. Millised kogumisega seotud lepingud on nende haldusalal sõlmitud?
 - E. Millised on nende lepingute aruandlusnõuded?
 - F. Kui palju tekstiili kogutakse kuus või kvartalis?
 - G. Mis on kogutud materjali lõppasukoh?
2. Tekstiilikogujate ja -sortijate ülesanne on kogu tegevust seirata ning esitada järgmised andmed:
 - A. kogumispunktide asukohad, sh konteinerid, poed, üritused ja piirkonnad, kus pakutakse ükselt uksele kogumise teenust;
 - B. kogumispunkti kogutud tekstiili kogus (kg).
 - Parimal juhul on need andmed saadaval iga kogumiskorra kohta;
 - kui üksikasjalik teave ei ole kättesaadav, on hea alustada:
 - nädala- või kuusummadest kogumispunkti kohta või
 - kogumismarsruudi päevasummadest ja marsruudil olevate konkreetsete konteinerite loetelust;
 - C. kogused, mida kogutakse poodides, üritustel ja ükselt uksele teenusega:
 - koguseid tuleb edastada korrapäraselt (st ürituse, päeva, nädala kohta);
 - parimal juhul kogutakse andmeid kaalu järgi;
 - ühikud peaksid iga kogumismeetodi puhul olema järjepidevad;
 - D. sorteeritud materjalide lõpp-punktid kuu või kvartali kaupa:
 - korduskasutus ELis;
 - korduskasutus väljaspool ELi;

- eksport ELis enne sortimist;
- kiudainete ringlussevõtt ELis;
- ringlussevõetud kiudainete eksport;
- ringlussevõetud täitematerjal/puhastuslapid/soojustus ELis;
- ringlussevõetud täitematerjali/puhastuslappide/soojustuse eksport;
- jäätmed;
- jalanõusid ja aksessuaare (nt käekotte) tuleb seirata tekstiilist eraldi.
 - Hinnang tuleks anda igakuise või kvartaalse sortimise koguhulga põhjal.

Suur osa teabest, mida kohalikud omavalitsused ja tekstiilikäitlejad vajavad, on sama, kuigi üksikasjalikkuse tase on erinev. Tekstiilikäitlejad võivad äriotsuste tegemiseks kasutada üksikasjalikke koguste ja asukoha andmeid, samas kui kohalikud omavalitsused vajavad tavaliselt igakuiseid koguseid iga kogumispunkti kohta ning hinnanguid korduskasutuse, ringlussevõtu ja jäätmete osakaalu kohta.

Kogujad ja omavalitsused peaksid eeldama, et tulevastes seiresüsteemides nõutakse teavet kohaliku omavalitsuse tasandil. Sortijad peaksid silmas pidama, et laiendatud tootjavastutuse vahenditele juurdepääsuks nõutakse kõiki punkti 2d komponente.

Probleemid andmekogumisel

1. Osal tekstiilikäitlejatel on väga üksikasjalik andmekogumine kogumispunktides ja koguhulga kohta massi järgi.
2. Osa tekstiilikäitlejaid ei kaalu regulaarselt tekstiile, mis on kogutud poodides või teistes äriaga seotud paikades.
3. Mõne tekstiilikogumismeetodiga on koguseid lihtsam seirata kui teistega.

Probleemide lahendused: Omavalitsuste ülesanded:

1. Partnerite või kogumiskohtade puhul, kellel on aruandlusprobleeme: tehke kindlaks, mida saab mõõta ja milline on sobiv mõõtühik, ning alustage nende andmete kogumist kord kuus või kvartalis.
2. Määratlege parim meetod, mille abil mõõtetulemusi massiühikuteks ümber arvestada.
3. Töötage koos partneritega, et aja jooksul parandada nende mõõtmiste täpsust ja tõhusust.

Kaardi ja teabematerjalide kasutamine

1. Omavalitsused: enda vajaduste määratlemine
 - A. Mida kogujad praegu juba teevad ja mis on veel puudu?
 - B. Mida saame meie kohaliku omavalitsusena teha?

- C. Mida meil tuleb veel teha, et toetada kogumist ja korduskasutust?
- D. Kui suur on tarbimisjärgsete tekstiilide ja muude tekstiilijäätmete hinnanguline kogus, mille eest me vastutame?
2. Omavalitsused ja partnerid: Meie kohaliku taristu mõõdikud ja uuendused
- A. Võrrelge tekstiilide hinnatud koguhulka tegelikult kogutud koguhulgaga.
- B. Pange tähele olemasolevate kogumispunktide arvu inimese ja ruutkilomeetri kohta.
- C. Arvutage kogutud hulk koos praeguste kogumispunktidega.
- D. Määrake kogutud kogustele esimesed mõõdikud.
- Mõelge, mis tüüpi kogumispunktid võiksid teie piirkonnale sobida (nt prügikastid, üritused, ükselt uksele kogumine).
 - Kaaluge, milline oleks sobiv kogumispunktide arv lühiajaliselt ja pikema aja jooksul.
 - Kaaluge, millised on olemasolevad vahendid ja lõppturud.
3. Tulevikku vaadates
- A. Kasutage punktide 1.a, 1.b ja 1.c vastuseid, et suunata sihtvaldkondi, projektide kavandamist ning andmeanalüüsi.
- B. Analüüsige aja jooksul kogutud andmeid, et teha kindlaks, mis toimib ja millised uuendusi taristu vajaks.
- Tuvastage alad, mis sobiksid uute kogumispunktide loomiseks.
 - Tehke kindlaks ebatõhusad kogumiskohad, mille toimimist on võimalik parandada.
- C. Kasutage andmeid ja mõõdikuid, et teavitada kodanikke ning mõjutada nende käitumist.

Koostöö naaberomavalitsustega

Asjakohane teavitamine tekstiilijäätmete praegusest olukorrast ja pikaajalised andmed aitavad meil teha koostööd teiste omavalitsuste, meie partnerite ning riigiasutustega. Ei piisa sellest, kui me tegeleme tekstiilijäätmetega üksi. Me peame tegema seda üheskoos.

1. Saadav kasu:
- A. üksteiselt õppimine;
- B. katseprojekte tehakse koos, et nende ulatust suurendada ja elluviimist hõlbustada;
- C. omavalitsuste seisukohad on üheskoos tegutsedes kaalukamad;
- D. suuremas rühmas arendatakse paremaid ideid.

2. Probleemid:
 - A. Vajadusi ja prioriteete võib olla raske järjestada, eriti suurema asustustihedusega linnade ja maapiirkondade vahel.
 - B. Otsustamise ja tegevuste ajakavad võivad erineda ning vähendada koostöövõimalusi.
3. Probleemide lahendused:
 - A. Leidke projektivõimalusi, mis võimaldavad vastastikuseid huve testida.
 - B. Keskenduge ühistele eesmärkidele, et leida sobilikum tegevuskava.
 - C. Võtke iga kuu või kord kvartalis partneritega ühendust, et olla kursis üksteise edusammudega ja leida järgmine koostöövõimalus.

Riigiasutuste kaasamine

Liikmesriikidel on tekstiilidega tegelemiseks erinev valmisolek. Et saavutada parim tulemus, peavad omavalitsused oma tegevust üksteisega kooskõlastama ja tegema tekstiilikäitluspartneritega koostööd. Parimal juhul algatavad koostöö riigiasutused. Kui see nii ei ole, peaksid omavalitsused ja nende partnerid võtma kasutusele allpool olevad meetmed ning esitama tulemused riigi tasandil.

- Arutage, millised on üksiku omavalitsuse vajadused, probleemid ja andmed ning tuvastage peamised tekstiilikäitluse võimalused ja probleemid riigi jaoks.
 - Seadke enamiku omavalitsuste ühised vajadused ja probleemid tähtsuse järjekorda.
 - Tuvastage konkreetsed kitsaskohad linna- ja maapiirkonna vahel.
 - Tõstke esile kogujate ja sortijate peamised mured.
 - Tehke probleemid võimalikult üksikasjalikult kindlaks.
- Vaadake läbi tõrkeid tekitavad riiklikud andme- ja infosüsteemid.
 - Tuvastage kitsaskohad ametlikus statistikas.
 - Tuvastage parandamist vajavad või puuduvad tööriistad või muud vahendid.
- Pange kirja omavalitsuste ootused juhiste ja toetuste jaoks.
- Kaasake riiklike ametiasutusi (kui vaja).
 - Määratlege selgelt omavalitsuste ja partnerite vajadused ning probleemid.
 - Järjestage kitsaskohad ja koostage konkreetne kaalutluste loetelu, sealhulgas probleemide ulatus.
 - Esitage ülevaade riiklike andmete ja muude ressurssidega seotud probleemidest.
 - Taotlege erijuhiseid ja tuge.

